

XÂY DỰNG MÔ HÌNH TRƯỜNG HỌC AN TOÀN

TRẦN THANH NGUYỄN(*)

TÓM TẮT: *Xây dựng trường học an toàn nhằm giảm thiểu tình trạng tai nạn, bạo lực học đường đang được sự quan tâm của các quốc gia. Bài viết đề xuất một mô hình trường học an toàn với chính sách giáo dục tiến bộ; nội dung và phương pháp giáo dục nhân bản; con người thân thiện, chủ động, tích cực; cơ sở vật chất hiện đại, an toàn; và nhiều công cụ hỗ trợ khác nhằm đảm bảo cho trường học an toàn.*

Từ khóa: *Mô hình, trường học an toàn, tiến bộ, thân thiện.*

ABSTRACT: *Establishing safe schools in order to reduce school accident, violence is under the interest of countries. The article recommends a model of safe schools with progressive education policy; humanism contents and methodologies; friendly, active and positive human; modern, safe infrastructure; and many supporting tools to secure safe schools.*

Key words: *Model, safe schools, progressive, friendly.*

1. MỞ ĐẦU

Trường học an toàn là vấn đề đang được sự quan tâm hàng đầu của chính phủ và nhiều cá nhân, tổ chức ở các nước. Nguyên nhân là bởi sự an toàn của tính mạng con người, bởi lợi nhuận của các tổ chức và sự phát triển của quốc gia. Không ít chi phí công/tư đã tiêu tốn cho hoạt động này, từ việc ban hành các chính sách, những quy định, tập huấn về an toàn cho đến cả khoản thanh toán do tổn thất từ những rủi ro, tai nạn, bạo lực học đường đem lại. Tuy nhiên, thực tế hiện nay trong nhà trường vẫn xảy ra tình trạng bạo lực học đường và các tai nạn, thương tích, thậm chí dẫn đến chết người. Trên các phương tiện thông tin đại chúng hàng ngày vẫn thường đưa những tin tức đau lòng về việc này. Có thể khẳng định rằng nhiều mối nguy đang tiềm ẩn trong nhà trường và tai nạn luôn rình rập, đe dọa, có thể xảy ra bất cứ lúc nào đối với người dạy, người học. Bài viết xin phác thảo một mô hình trường học an toàn góp phần giảm thiểu tai nạn, bạo lực trong học đường.

2. NHỮNG YẾU TỐ CỦA MÔ HÌNH TRƯỜNG HỌC AN TOÀN

An toàn là bình yên, không rủi ro, không tai nạn. Một trường học an toàn là trường học không có những bất an, những rủi ro tiềm ẩn; trường học không để xảy ra bất kỳ một tai nạn nào dù tác nhân là từ phía con người hoặc tự nhiên, từ bên trong hoặc bên ngoài nhà trường. Xây dựng trường học an toàn là xây dựng một môi trường giáo dục có đủ điều kiện để đảm bảo sự an toàn cả về thể chất lẫn tinh thần cho giáo viên, học sinh, nhân viên trong nhà trường. Với ý nghĩa đó, một trường học an toàn cần đảm bảo được các yếu tố:

2.1. Chính sách giáo dục tiến bộ

Chính sách giáo dục tiến bộ là những quan điểm, đường lối, kế hoạch giáo dục ở tầm vĩ mô mang tính tiên tiến, phù hợp với thời đại. Đây là nhân tố có tính tiên quyết giúp cho xã hội thoát khỏi lối giáo dục lạc hậu mang tính giáo điều, áp đặt, kìm hãm sự phát triển của con người; là nhân tố có vai trò định hướng cho nhận thức và hành động

(*) Tiến sĩ. Trường Cán bộ quản lý giáo dục Thành phố Hồ Chí Minh.

của người dạy, người học và các hoạt động của nhà trường theo chiều hướng tích cực. Điều này đã được thể hiện rõ trong đường lối và hành động của giáo dục Việt Nam: “Mục tiêu giáo dục là đào tạo con người Việt Nam phát triển toàn diện, có đạo đức, tri thức, sức khỏe, thẩm mỹ và nghề nghiệp, trung thành với lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; hình thành và bồi dưỡng nhân cách, phẩm chất và năng lực của công dân, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc” (Điều 2, Luật Giáo dục); thể hiện trong quan điểm đổi mới giáo dục: “Giáo dục và đào tạo là quốc sách hàng đầu, là sự nghiệp của Đảng, Nhà nước và của toàn dân. Đầu tư cho giáo dục là đầu tư phát triển, được ưu tiên đi trước trong các chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội”; “Phát triển giáo dục và đào tạo là nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2013) v.v.

Vấn đề là cần phải quán triệt sâu sắc quan điểm, đường lối này không chỉ trong nhà trường mà cả toàn xã hội - nghĩa là làm cho mọi người hiểu thấu đáo và thể hiện đầy đủ trong các hoạt động; tránh kiểu quản lý nhà trường theo mệnh lệnh áp đặt; tránh lối dạy học truyền thụ một chiều, tiềm ẩn nhiều rủi ro.

2.2. Nội dung chương trình phù hợp

Một chương trình phù hợp nhằm đảm bảo an toàn trường học là chương trình mà ở đó các nội dung dạy học, giáo dục không chỉ thuần túy là những kiến thức lý thuyết mang tính hàn lâm, xa rời thực tiễn. Kiểu nội dung đó không chuẩn bị được cho con người những kỹ năng cần thiết trong cuộc sống, từ đó dễ dẫn đến những tai nạn, tổn thất khi đối diện với những tình huống thực (có cả những tình huống tiềm ẩn rủi ro). Cho nên, đó phải là một chương trình được thiết kế theo định hướng phát triển năng lực người học, “giúp học sinh phát triển khả năng vốn

có của bản thân, hình thành tính cách và thói quen; phát triển hài hòa về thể chất và tinh thần; trở thành người học tích cực, tự tin, có ý thức lựa chọn nghề nghiệp và học tập suốt đời; có những phẩm chất tốt đẹp và các năng lực cần thiết để trở thành người công dân có trách nhiệm, người lao động cần cù, có tri thức và sáng tạo” (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2015).

Đó còn là một chương trình phù hợp với năng lực của từng cá nhân. Nội dung dạy học không quá sức mà phù hợp với trình độ, năng khiếu và sở thích, phát triển tiềm năng của cá nhân để chuẩn bị tốt cho người học có thể đáp ứng được yêu cầu ở nhiều cấp độ, nhiều lĩnh vực ngành nghề khác nhau khi bước vào cuộc sống. Nội dung dạy học không chỉ là những kiến thức, kỹ năng cần đạt theo định hướng nội dung mà được thiết kế theo chuẩn đầu ra, theo định hướng hành động.

Nội dung, chương trình giáo dục như thế đã được quy định từ năm 2005 trong Luật Giáo dục của nước ta: “Nội dung giáo dục phải bảo đảm tính cơ bản, toàn diện, thiết thực, hiện đại và có hệ thống; coi trọng giáo dục tư tưởng và ý thức công dân; kế thừa và phát huy truyền thống tốt đẹp, bản sắc văn hóa dân tộc, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại; phù hợp với sự phát triển về tâm sinh lý lứa tuổi của người học.” (Điều 5, Luật Giáo dục). Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng đã thiết kế một khung chương trình giáo dục cho các cấp học, bậc học đáp ứng theo yêu cầu này và trong lộ trình đổi mới chương trình, sách giáo khoa (dự kiến thực hiện từ năm học 2018 - 2019), các nội dung dạy học và giáo dục cũng sẽ được thiết kế với những yêu cầu về kiến thức, kỹ năng, thái độ để hướng đến hình thành những phẩm chất, năng lực của một con người phát triển toàn diện và hài hòa đức, trí, thể, mỹ. Đây là nền tảng giúp con người sống tự chủ, sống yêu thương và có trách nhiệm.

Nhiệm vụ của nhà trường là phải phát triển chương trình^(*) đáp ứng được yêu cầu phát triển năng lực người học không chỉ để trở thành “người công dân có trách nhiệm, người lao động cần cù, có tri thức và sáng tạo” trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc mà còn giúp mỗi người tự tin, mạnh mẽ, có kiến thức, kỹ năng và thái độ đúng mực, biết cách nhận diện và giải quyết các tình huống, không để xảy ra những xung đột, tổn thất, thiệt hại cho bất cứ ai về cả vật chất và tinh thần khi đối diện với các vấn đề đặt ra trong đời sống.

2.3. Phương pháp giáo dục nhân bản

Nhân bản là triết lý của xã hội hiện đại. Triết lý này lấy con người làm gốc, đề cao những giá trị thiêng liêng của con người. Giáo dục nhân bản là giáo dục chủ trương phát triển toàn diện con người; mỗi cá nhân con người được đề cao những giá trị khác biệt và được có quyền hưởng những cơ hội đồng đều về giáo dục. Đây cũng chính là quan điểm đã được nói đến trong Luật Giáo dục: “Phương pháp giáo dục phải phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động, tư duy sáng tạo của người học; bồi dưỡng cho người học năng lực tự học, khả năng thực hành, lòng say mê học tập và ý chí vươn lên” (Điều 5, Luật Giáo dục).

Ở đây có sự nhất quán giữa phương pháp giáo dục với nội dung giáo dục như đã nói trên. Phương pháp dạy học, giáo dục phải phát huy được tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học; chú trọng phát huy vai trò của người học với tư cách chủ thể của quá trình nhận thức, chú trọng rèn luyện những tri thức, phương pháp, giúp người học biết cách tự học, tự suy luận để tìm tòi và phát hiện kiến thức. Người học biết tự xác

định các sai sót của mình, có khả năng tự bổ sung cho những khiếm khuyết của cá nhân. Cách thức tổ chức, vận dụng nội dung, phương pháp và hình thức hoạt động linh hoạt, phù hợp với từng đối tượng. Người học được trực tiếp hoạt động thực tiễn trong nhà trường hoặc trong xã hội, qua đó phát triển tình cảm, đạo đức, các kỹ năng và tích lũy kinh nghiệm riêng cho bản thân.

Một phương pháp dạy học như thế sẽ chấm dứt cho lối truyền thụ áp đặt đè nặng lên nhận thức của con người. Một phương pháp dạy học như vậy sẽ tránh được những rủi ro, tổn thất trong tư duy của con người.

2.4. Con người có nhân cách

Trường học sẽ thật sự an toàn khi mỗi con người nơi đó thật sự hiền hòa, thân thiện, có phẩm chất, nhân cách với những tính tốt thể hiện trong từng thái độ, hành vi ứng xử. Người học biết chủ động tích cực thực hiện các nhiệm vụ học tập, rèn luyện theo chương trình, kế hoạch của nhà trường; biết tôn trọng nhà giáo, cán bộ và nhân viên của nhà trường; biết đoàn kết, giúp đỡ lẫn nhau trong học tập và rèn luyện (Điều 85, Luật Giáo dục). Người dạy biết “tôn trọng nhân cách của người học, đối xử công bằng với người học, bảo vệ các quyền, lợi ích chính đáng của người học”; “không ngừng học tập, rèn luyện để nâng cao phẩm chất đạo đức, trình độ chính trị, chuyên môn, nghiệp vụ, đổi mới phương pháp giảng dạy, nêu gương tốt cho người học” (Điều 72, Luật Giáo dục).

Trong nhà trường hiện nay có không ít những hành vi ứng xử nhân danh kỷ luật, dạy bảo, công bằng,... để dùng đến các biện pháp xúc phạm thân thể hoặc tra tấn tinh thần. Xây dựng trong nhà trường những con người có nhân cách là biện pháp rất ráo để thay đổi những thói quen hành xử bạo lực. Chính vì thế, trong chương trình giáo dục phổ thông mới (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2015), nhân ái, khoan dung được xem là

(*) Phát triển chương trình (Curriculum Development) là hoạt động lựa chọn, tổ chức, điều chỉnh nhằm làm cho học sinh thu được kinh nghiệm mang tính giáo dục, thúc đẩy sự phát triển thể chất và tinh thần của học sinh và khiến cho các kinh nghiệm đó được quy phạm hóa (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2013, tr.23).

phẩm chất hàng đầu cần hình thành và phát triển cho học sinh ở các cấp học, cụ thể như sau:

Cấp tiểu học: yêu thương, tôn trọng bạn bè, thầy cô và những người xung quanh; sẵn sàng giúp đỡ mọi người, tha thứ cho người mắc lỗi với mình; không đồng tình với các hành vi sai trái.

Cấp trung học cơ sở: phản đối cái ác, cái xấu, phê phán và tham gia ngăn chặn các hành vi bạo lực; tích cực tham gia các hoạt động tập thể, xã hội; sẵn sàng cộng tác với mọi người xung quanh; tôn trọng sự khác biệt của mỗi người.

Cấp trung học phổ thông: tích cực vận động người khác tham gia phòng ngừa, ngăn chặn các hành vi bạo lực; cảm thông, chia sẻ với mọi người; chủ động, tích cực vận động người khác tham gia các hoạt động tập thể, xã hội.

2.5. Môi trường vật lý an toàn

Trường học với cơ sở vật chất, thiết bị giáo dục phù hợp, không nguy hiểm, độc hại,... là môi trường vật lý đảm bảo cho an toàn trường học. Không chỉ thế, một môi trường với hệ thống các điều kiện, các yếu tố vật chất bên ngoài, bên trong còn có ảnh hưởng trực tiếp đến sự hình thành và phát triển phẩm chất và năng lực của con người. Tuy nhiên, trong nhà trường hiện nay phần lớn các tai nạn, sự cố xảy ra dẫn đến thương tích, chết người đều xuất phát từ cơ sở vật chất, phương tiện kỹ thuật không an toàn. Các nghiên cứu về tai nạn, thương tích trong học đường đều cho thấy những nguy cơ hàng đầu chính là từ các yếu tố vật lý gây ra.

Để xây dựng môi trường giáo dục an toàn, thân thiện, hiệu quả, phù hợp với điều kiện của địa phương và đáp ứng nhu cầu xã hội, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã phát động phong trào "Xây dựng trường học thân thiện, học sinh tích cực" theo Chỉ thị số 40/2008/CT-BGDĐT và Kế hoạch số 307/KH-BGDĐT ngày 22/7/2008. Từ đó đến

nay, phong trào đã huy động được nhiều lực lượng và nguồn lực của cộng đồng chăm lo cho sự nghiệp giáo dục, góp phần xây dựng cơ sở vật chất, thiết bị giáo dục của nhà trường; xây dựng phong trào học tập và môi trường giáo dục an toàn, ngăn chặn những hoạt động có ảnh hưởng xấu đến học sinh; tạo điều kiện để học sinh được vui chơi, hoạt động văn hóa, thể dục, thể thao lành mạnh phù hợp với lứa tuổi.

2.6. Xây dựng một hệ thống công cụ hỗ trợ trường học an toàn

Một danh sách các đề nghị dưới đây là hệ thống những công cụ hỗ trợ cho công tác xây dựng trường học an toàn:

- Xây dựng các quy định về trách nhiệm của cá nhân, bộ phận trong việc xem xét các điều kiện an toàn về điện, nước, cây cối, tường rào, lối đi; trách nhiệm quan sát, theo dõi các hoạt động của học sinh trong giờ chơi, giờ học; trách nhiệm xử lý các tình huống, các sự cố rủi ro khi có việc xảy ra.

- Xây dựng phương án phòng cháy chữa cháy, phương án thoát hiểm đảm bảo an toàn cho cán bộ, giáo viên, nhân viên và học sinh khi xảy ra thiên tai, hỏa hoạn.

- Nâng cấp các điều kiện làm việc văn phòng, các phương tiện dạy và học, thường xuyên kiểm tra, xem xét tu sửa cơ sở vật chất, trang thiết bị, hạn chế đến mức thấp nhất những hư hao, hỏng hóc có thể làm tổn thương sức khỏe, thời gian và lao động.

- Tham mưu với chính quyền địa phương giải toả các hàng quán trước cổng trường; quản lý, đảm bảo vệ sinh an toàn thực phẩm trong căn tin của nhà trường.

- Kiến nghị với địa phương trang bị các hệ thống biển báo giao thông trên đường lộ trước cổng trường; lắp đặt các biển cảnh báo trước cổng trường, ở các hành lang, cầu thang, khu vực có đường điện hạ thế,...

- Củng cố phòng y tế nhà trường với nhân lực và cơ sở hạ tầng, trang thiết bị, thuốc cấp cứu theo quy định để kịp thời sơ

cứu khi cán bộ, giáo viên, nhân viên, học sinh bị tai nạn, thương tích.

- Tăng cường hoạt động trải nghiệm thực tiễn, tạo nhiều sân chơi bổ ích, lành mạnh thu hút người dạy, người học tham gia góp phần giảm bớt áp lực trong cuộc sống, trong công việc.

- Tăng cường hoạt động tư vấn học đường không chỉ giúp giải đáp cho học sinh những thắc mắc trong học tập mà cả giúp giải tỏa những căng thẳng, bức xúc trong cuộc sống, trong các quan hệ; thiết lập đường dây nóng, đường dây tư vấn để có thể can thiệp, giúp đỡ kịp thời cho các em bất cứ lúc nào, v.v.

2.7. Đề xuất mô hình trường học an toàn

Trên cơ sở những ý kiến nói trên, người viết xin đề xuất một mô hình “Trường học an toàn” cụ thể như sau:

Hình 1: Mô hình trường học an toàn

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2013), *Kỹ năng phát triển chương trình giáo dục nhà trường phổ thông*, Tài liệu tập huấn.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*, công văn số 3976/BGDĐT-BPTr ngày 05/8/2015.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 4-11-2013 của Ban Chấp hành Trung ương về *đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế*.
4. Quốc hội (2005), *Luật Giáo dục*, Luật số 38/2005/QH11.

Ngày nhận bài: 18/10/2016. Ngày biên tập xong: 24/11/2016. Duyệt đăng: 30/11/2016

Đây là mô hình hệ thống chung nhất thể hiện các yếu tố cấu thành của một trường học an toàn. Bên trong hệ thống này có thể xây dựng thêm các hệ thống con mô tả chi tiết các thành phần hoặc quy trình đồng thời với các biện pháp cụ thể nhằm đảm bảo an toàn trường học.

3. KẾT LUẬN

Xây dựng trường học an toàn là xây dựng một môi trường có những chính sách giáo dục tiên bộ định hướng cho sự phát triển của con người, là môi trường với nội dung và phương pháp dạy học thật sự phát huy được năng lực của mỗi cá nhân. Môi trường không có tai nạn, thương tích, không có bạo lực, ở đó có những con người hiền hòa, thân thiện, nơi mà người dạy, người học biết hợp tác, tin cậy và tôn trọng lẫn nhau, có thể toàn tâm toàn ý, mạnh dạn, tự tin phát huy hết năng lực để thực hiện tốt các nhiệm vụ chung của nhà trường. Môi trường an toàn là nơi khơi mào cho sự phát triển tự nhiên, tích cực mà không cần đến sự áp đặt của kỷ luật, mệnh lệnh. Như vậy, đầu tư xây dựng một môi trường trường học an toàn, lành mạnh, thân thiện, chính là đầu tư cho sự phát triển bền vững của giáo dục.